

GEORGE ORWELL

ÚPADEK ANGLICKÉ VRAŽDY:
ESEJE III.
(1945-1946)

Argo

GEORGE ORWELL

GEORGE ORWELL

ÚPADEK ANGLICKÉ VRAŽDY:
ESEJE III.
(1945-1946)

Argo

Kniha vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky.

Edici spisů George Orwella
řídí Martin Svoboda

Přeložila Kateřina Hilská

© Argo, 2015

Copyright © 2002 by The Estate of the late Sonia Brownell Orwell

Translation © Kateřina Hilská, 2015

ISBN 978-80-257-1700-4 (váz.)

ISBN 978-80-257-1781-3 (e-kniha)

Recenze na knihu *Der Führer* od Conrada Heidena

Manchester Evening News, 4. ledna 1945

Asi tak před osmi lety vydalo stejné nakladatelství, v němž právě teď vychází *Der Führer*, jinou tlustou knihu o Hitlerovi, s příznačným názvem *Hitler jako pěšec*. Její tezí, tehdy značně rozšířenou, bylo to, že Hitler je nýmand, pouhá loutka v rukou německého velkého byznysu.

Pozdější události tuto tezi značně zpochybnily a dlouhá a podrobná, nicméně velice čtivá kniha pana Heidena se pokouší objasnit nesmírně složité příčiny – intelektuálního, náboženského, ale rovněž ekonomického a politického rázu –, které měly za následek, že poloviční šílenec ovládl tak početný národ a způsobil smrt desítek milionů lidských bytostí.

Pan Heiden končí svůj příběh červnovou čistkou roku 1934, která, jak zdůrazňuje, není tak docela nahodile vybraným závěrem, protože tím otřesným činem započala nová historická fáze, jež zatím neskončila.

Příběh začíná nějaký čas před Hitlerovým narozením. Abychom byli přesní, roku 1864, ilegálním a nyní zapomenutým pamfletem útočícím na Napoleona III.

O něco později se tohoto pamfletu zmocnila carská tajná policie a vykonstruovala z něj onen slavný podvrh zvaný *Protokoly sionských mudrců*. Jejich cílem bylo postrašit cara povídkami o židovském spiknutí, a tím ho přimět k přijetí násilných opatření proti ruským revolucionářům.

Rosenberg, teoretik zabývající se rasami, pobaltský Rus, který v době revoluce studoval v Moskvě, si vzal jeden výtisk *Protokolů* s sebou, když utekl do Německa,

a právě z tohoto zdroje odvodil Hitler svůj antisemitismus, který se posléze stal jednak uctívaným klamem, jednak vychytralým politickým prostředkem.

Pan Heiden dopodrobna líčí Hitlerovu ranou historii a mezery v *Mein Kampf* vyplňuje výroky malíře jménem Hanisch, který po několik let sdílel s Hitlerem bídu ve Vídni.

Z výzkumu pana Heidena se zdá, že autobiografická část *Mein Kampf* je přiměřeně pravdivá. I podle vlastních představ byl Hitler naprostý zkrachovaneček, dokonce buďžkníčem až do vypuknutí války roku 1914. Jeho hlavními povahovými rysy byla lenost, neschopnost přátelit se, nenávisť ke společnosti, která mu neposkytla slušné živobytí, a vlašné sklony k malířství.

(Stojí za povšimnutí, že mnozí diktátoři byli zneuznaní umělci – Jindřich VIII. a Bedřich Veliký psali špatnou poezii, Napoleon a Mussolini psali hry, které nechtěl nikdy inscenovat.)

Válka se stala Hitlerovi ohromnou příležitostí. Miloval ji do posledního okamžiku a zřejmě je pravda, byť to bylo často popíráno, že sloužil skvěle a získal vyznamenání za statečnost. Sám tvrdí, že plakal, když válka skončila, a obnovit válečnou atmosféru bylo od té chvíle jeho cílem.

Ve zmatku panujícím v Německu roku 1918 bylo pro muže Hitlerovy povahy jen přirozené vrhnout se do konspirační politiky. Vstoupil do Německé dělnické strany, z níž později vznikla Národně-socialistická strana a v té době čítala šest členů, přičemž veškeré její vybavení představovala jedna aktovka a krabička na doutníky, jež sloužila coby pokladnička.

Důstojníci rozpuštěného Reichswehru už navzdory versailleské dohodě plánovali obnovu německé armády,

hledali politickou stranu, jež by fungovala jako zástěrka pro jejich cíle, a Německá dělnická strana se svým rádobý socialistickým programem jim připadala příhodná.

Hitler měl tudíž jistou podporu od samého začátku, ale až o nějaký čas později, když se stal politickou silou, s níž bylo třeba počítat, ho ve velkém začali financovat průmyslníci.

Jako politik měl tři značné přednosti. Jednou byl naprostý nedostatek soucitu, lásky nebo lidských pout jakéhokoli druhu. Další byla jeho bezedná víra v sebe sama a opovržení vůči všem ostatním. A třetí pak jeho silný a působivý hlas, pod jehož vlivem jakékoli publikum za pár minut pustilo z hlavy jeho chaplinovský zjev.

Během několika let svými projevy docílil vzniku silného hnutí a s každým proslovem chrlil další poselství – protižidovská, protikapitalistická, protibolševická a protifrancouzská –, což účinkovalo stejně na nezaměstnané dělníky, zdeptanou střední třídu i armádní důstojníky, kteří prahli po další válce.

Avšak získat svrchovanou moc, to byla jiná záležitost a historie Národně socialistické strany celá léta procházela obdobími rozkvětu a následného propadu. Obecně lze říct, že když se nedařilo, Hitlerova hvězda stoupala, a když se naopak dařilo, klesala. V úspěšném období poloviny dvacátých let, v dobách Dawesova plánu, ekonomického oživení v Británii i USA a Nové ekonomické politiky v Rusku se zdálo, že Národně-socialistická strana patrně zmizí z obzoru.

Pak ale přišla Velká krize a Hitlerova popularita vylétla raketově vzhůru. Nikdy už se nedozvíme, zda mohl být poražen ještě takhle pozdě, ale každopádně jeho jediní nepřátelé uvnitř Německa, tedy komunisté a sociální

demokrati, nadále bojovali mezi sebou navzájem, místo aby se spojili proti společnému protivníkovi.

Hitler využil jejich neshod a zničil obě strany, načež se ujistil o svém postavení tím, že zmasakroval levé křídlo vlastní strany. Zbytek příběhu je až příliš dobře známý.

Tato kniha podává užitečné informace i o dalších osobách kromě Hitlera – zvláště o Hessovi, Göringovi, Röhmovi a Houstonu Chamberlainovi, o tom podivném odpadlickém Angličanovi, který se stal jedním ze zakladatelů pangermánského hnutí. Je to cenná kniha, protože Hitlera ani nepodceňuje, ani nepřeceňuje. To znamená, že ho nevysvětluje zúženou ekonomickou terminologií, ani nepředstírá, že hlavní světové problémy budou vyřešeny jeho odchodem ze scény. Řeceno vlastními slovy pana Heideny:

„Hitler byl schopen zotročit vlastní lidi, protože jim dokázal dát něco, co už jim ani tradiční náboženství nemohlo nadále poskytovat – tedy víru ve smysl bytí, jenž by se neomezil na ten nejužší sebezám. Skutečná degradace nastala, když si lidé uvědomili, že se spojili s ďáblem, ale cítili, že i ďábel je lepší než prázdnota existence, která postrádá vyšší význam.

Problém dneška tkví v tom, poskytnout ten vyšší význam a důstojnost životu, který svět materiálních věcí natolik umenšil. Dokud tento problém nebude vyřešen, zničení nacismu nebude ničím víc než odstraněním jednoho příznaku světového neklidu.“

Zrovna jsem listoval svázaným vydáním *Quarterly Review* z roku 1810, což byl myslím druhý rok existence tohoto časopisu.

Z britského pohledu nebyl rok 1810 přímo nejčernějším obdobím napoleonských válek, ale černý byl dost. Možná bychom ho mohli přirovnat k roku 1941 současné války. Británie byla naprosto izolovaná, v obchodním styku nesměla podle berlínských dekretů využívat žádného evropského přístavu. Itálie, Španělsko, Prusko, Dánsko, Švýcarsko a Nizozemí byly podrobené země. Rakousko se spojilo s Francií. Rusko mělo také jakousi nedobrovolnou dohodu s Francií, ale už se vědělo, že Napoleon má v úmyslu do Ruska brzy vpadnout. Spojené státy, třebaže zatím do války nevstoupily, se vůči Británii chovaly otevřeně nepřátelsky. Nebyl žádný viditelný důvod k naději, snad kromě povstání ve Španělsku, které opět poskytlo Británii na evropském kontinentu jistý záchytný bod a britskému obchodu otevřelo jihoamerické trhy. Je tudíž zajímavé sledovat tón, kterým se časopis *Quarterly Review* – což bylo konzervativní periodikum důrazně podporující válku – vyjadřoval v té zoufalé době o Francii a Napoleonovi.

Zde předkládám reakci *Quarterly* na údajné válečnické vlastnosti Francouzů. Pocházejí z recenze na pamflet od jakéhosi pana Walshe, Američana, který se právě vrátil z Francie.

„Pochybujeme o přetrvávání těch vojenských vlastností, které pan Walsh Francouzům připisuje. Aniž bychom jakkoli zpochybňovali živoucí obrázek, který podal

o nadšení, jež mezi zpustlým a vyhladovělým pařížským obyvatelstvem vyvolá zpráva o každém novém triumfu jejich vojsk, dovolujeme si poznamenat, že takové nadšení obvykle provází podobné události všude; že zčásti jde o uspokojování národní povýšenosti a že oslavy, jež s sebou nese vítězství, mohou dopřát příjemné rozptýlení chudákům, kteří naprosto postrádají jakékoli ambice. My v současné chvíli spíše věříme tomu, že tyto pocity se nyní omezují téměř výlučně na hrud' dobyvatele a že mezi jeho poddanými, snad můžeme dokonce říci i mezi jeho důstojníky a vojsky, panuje všeobecná touha po MÍRU.“

Porovnejte toto prohlášení s výroky lorda Vansittarta, nebo vlastně i s větší částí tisku obecně. Stejný článek obsahuje i několik poklon vojenskému géniu Napoleona. Ale na mě ze všeho nejvíc zapůsobilo to, že onen ročník *Quarterly* zahrnuje četné recenze na nedávno vydané francouzské knihy – a jsou to pečlivé, seriózní recenze, které se tónem ničím neliší od ostatních článků. Našel jsem například stať o devíti tisících slovech týkající se publikace francouzské vědecké instituce nazývané Société d'Arcueil. O francouzských vědcích, tedy Gay-Lussacovi, Laplaceovi a ostatních se mluví nanejvýš uctivě, a k jejich jménu se pokaždé přidává „Monsieur“. Z tohoto článku bychom prakticky nemohli zjistit, že probíhá válka.

Dovedete si představit, že by se za nynější války v britském tisku recenzovaly současné německé knihy? Vlastně si nevzpomínám, že bych zaslechl název jediné německé publikace vydané v Německu za války. A pokud by se našla v tisku zmínka o současné německé knize, její obraz by téměř jistě vyšel zkresleně. Když jsem procházel recenze francouzských knih v *Quarterly*, všiml jsem si, že pouze v případech, kdy jde o čistě politická témata,

vkrádá se do hodnocení propaganda, a i tehdy podle našich měřítek velice mírná. Pokud jde o umění, literaturu a vědu, bere se za samozřejmost jejich mezinárodní povaha. A přesto mám za to, že Británie v napoleonských válkách bojovala o svou existenci stejně jako v té nynější, a v poměru k počtům obyvatelstva nebyly tehdejší války o nic méně krvavé či vyčerpávající...

Jakmile se Barma dostane znovu do středu pozornosti, někdo by mohl provést užitečnou práci v tom smyslu, že by vyvinul šikovnou metodu přepisu barmských místních jmen. Co si může představit průměrný čtenář novin pod jmény jako například Taungdwingyi, Myaungmya či Nyaungbinzeik?

Když začátkem roku 1942 vpadli do Barmy Japonci, objevily se pokusy, aby si Britové v rádiu osvojili správnou výslovnost barmských jmen. Hlasatelé BBC si však vesele jeli dál po svém a nesprávně komolili, co mohli. Od té doby situaci ještě zhoršily noviny tím, že nabídlly vlastní přepis výslovnosti, která je obvykle nesprávná.

V současné době barmská jména odrážejí přepis barmských písmen, jak jen to lze. To je nesprávně pojatý systém, pokud člověk nezná barmskou abecedu. Jak má průměrný člověk vědět, že v barmských jménech se „e“ píše jako ay, „ai“ se píše jako eye, „gy“ jako j, „ky“ jako ch a tak dále? Vyvinout lepší systém by mělo být poměrně snadné a britská veřejnost, která dnes už dovede docela dobře vyslovit Dněpropetrovsk, by se rovněž naučila vyslovovat Kyaukse a Kungyangon, kdyby ji někdo naučil, jak na to.

S nemalým zájmem jsem si znovu přečetl *Fairchildovu rodinu*, která byla napsána roku 1813 a na nějakých padesát let se stala základní četbou pro děti. Bohužel vlastním

pouze první díl, ale i ten je ve své necenzurované podobě značnou kuriozitou – v nedávné době se totiž objevily různě upravené zkrášené verze, bez jakékoli původní šťávy.

Tón knihy dostatečně naznačuje věta: „Tatínku,“ řekla Lucka (té je mimochodem devět let), „můžeme si říkat básničky o lidech, kteří mají zlé srdce?“ A tatínek na to samozřejmě ochotně přistoupil, a už se linuly básničky, všechny správně naučené z paměti. Nebo třeba paní Fairchildová vypráví svým dětem, jak když byla malá, neřídila se zákazem a šla trhat třešně se služkou:

„Služtičku předali její matce, aby jí nařezala, a mě zavřeli do temné komůrky, kde mě několik dní drželi o chlebu a vodě. Po třech dnech pro mě tety poslaly a dlouze si o tom se mnou popovídaly.

,Porušila jsi čtvrté přikázání,‘ prohlásila teta Penelopa, které zní: *Pomni, abys den sváteční světil*, a taky páté, to znamená *Cti otce svého i matku svou...* Krom toho ještě osmé, které praví *Nepokradeš*. A navíc je tu,‘ přisadila si teta Grace, ‚hanba a ostuda plynoucí z toho, když lezeš po stromech v takové špatné společnosti, po vši té péči a námaze, kterou jsme věnovaly tvému zdárnému růstu, a jemnosti, s kterou jsme tě vychovávaly.‘ “

Celá kniha se odvíjí v tomto duchu, s dlouhou modlitbou na konci každé kapitoly a bezpočtem hymnů a veršů z bible, jimiž je text prošpikovaný. Ale jejím hlavním rysem jsou strašlivá navštívení z nebes, která dolehnou na děti, kdykoli zazlobí. Pokud se houpou na houpačce bez dovolení, spadnou a vyrazí si několik zubů. Když se zapomenou pomodlit, zakopnou a skončí v korytě se šlichtou pro prasata. Krádež několika blum je potrestána tím, že dostanou zápal plic a jen o vlasek uniknou smrti. Při jedné příležitosti nachytá pan Fairchild děti při hádce. Po obvyklém výprasku je vezme na dlouhou procházku, aby

zhledly hnijící mrtvolu vraha na šibenici – ke kterémuž konci, jak jim vysvětlí, vedou hádky mezi dvěma bratry.

Kuriózním a zajímavým rysem knihy je to, že děti Fairchildovy, vychovávané dle těchto přísných zásad, se jeví jako mimořádně nedůvěryhodné. Jakmile se rodiče otočí zády, skoro pokaždé začnou nějak zlobit, což jaksí naznačuje, že bití ani chléb a voda nakonec nejsou tak uspokojujícími výchovnými prostředky. Stojí mimochodem za zmínku, že autorka, paní Sherwoodová, vychovávala několik dětí a žádné z nich každopádně pod jejím dohledem nezemřelo.

Jak to vidím já 54

Tribune, 12. ledna 1945

Před časem se mě kdosi v dopise ptal, jestli jsem viděl voskové figuríny předvádějící německá zvěrstva na výstavě, která probíhá v Londýně už asi rok nebo i déle. Venku se skví plakáty s nápisy: HRŮZY KONCENTRAČNÍHO TÁBORA. VSTUPE A UVIDÍTE OPRAVDOVÉ NACISTICKÉ MUČENÍ. BIČOVÁNÍ, KŘIŽOVÁNÍ, PLYNOVÉ KOMORY ATD. ZÁBAVNÝ KOUTEK PRO DĚTI V CENĚ.

Výstavu jsem navštívil už před časem a rád bych případné návštěvníky varoval, že mě velice zklamala. Zaprvé většina těch figurín není v životní velikosti a mám podezření, že některé ani nejsou z vosky, nýbrž jsou to pouhé krejčovské panny s přidanou hlavou. Zadruhé mučení není tak děsivé, jak byste očekávali podle poustačů venku. Celá výstava je odporná, neživoucí a skličující. Organizátoři však nejspíš dělali, co mohli, a popisky

jsou zajímavé naprostou otevřeností, s jakou apelují na sadistické a masochistické sklony. Pokud jste byli před válkou příznivcem krvavých zápasů v aréně nebo jste psali svému poslanci protestní dopisy proti zrušení bičování či jste obcházeli antikvariáty s cílem najít knížky jako například *Rozkoše mučírny*, vystavovali jste se velice nepřijemnému podezření. Navíc jste si patrně uvědomovali své pohnutky a poněkud jste se za ně styděli. Teď se však můžete vyžívat v těch nejodpornějších popisech mučení a masakrů nejen bez pocitu viny, ale dokonce s vědomím, že se chováte politicky chvályhodně.

Nechci rozhodně naznačovat, že příběhy nacistických zvěrstev jsou nepravdivé. Myslím, že do značné míry pravdivé jsou. V německých koncentračních táborech se už před válkou děly děsivé hrůzy a není důvodu, proč by měly od té doby přestat. Ale tady jsou rozehrávány hlavně proto, že dávají novinám záminku k pornografii. Ranní noviny rozmazávají zprávu britské armády o nacistických zvěrstvech. Pečlivě vás informují o tom, jak byly bičovány nahé ženy, přičemž tento detail někdy „vypíchnou“ patřičným titulkem. Novináři, kteří jsou za to zodpovědní, moc dobře vědí, co dělají. Vědí totiž, že bezpočet lidí sadisticky vzrušuje pomyšlení na mučení, zejména mučení žen, a oni na téhle široce rozšířené neuroze vydělávají. Netřeba se kvůli tomu nějak rozpakovat, protože toho se dopouští nepřítel, a že se to někomu líbí, lze tudíž maskovat jako nesouhlas. A člověk si může podobně užívat i barbarství páchaná vlastní stranou, dokud se berou jako spravedlivý trest pro zločince.

Zatím jsme se nedostali tak daleko, abychom obnovili římské gladiátorské zápasy, ale mohli bychom to udělat, kdyby se nám naskytla potřebná záminka. Kdyby se například oznamilo, že hlavní váleční zločinci budou na

stadionu ve Wembley předhození lvům nebo udupání slony, dovedu si představit, že by ta podívaná měla hojnou návštěvnost.

Rád bych upoutal pozornost k článku nazvanému „Pravda o Mihailovičovi?“ (mimochodem, jeho autor píše také pro *Tribune*) v posledním čísle *World Review*. Pojednává o kampani v britském tisku a v BBC, která ocejšchovala Mihailoviče jako německého agenta.

Jugoslávská politika je velice složitá a nesnažím se předstírat, že jsem na ni odborník. Pokud však vím, bylo naprosto správné, že Británie i SSSR Mihailoviče opustily a podpořily Tita. Můj zájem ale vzbudila pohotovost, s jakou úctyhodné britské noviny ve chvíli, kdy toto rozhodnutí padlo, vědomě takřka falšovaly fakta, aby zdiskreditovaly muže, jehož pár měsíců předtím ještě podporovaly. Není pochyb o tom, že se to stalo. Autor článku nabízí podrobnosti jednoho z mnoha případů, kdy byla závažná fakta potlačena naprosto nestoudným způsobem. Přestože většina našich novin měla k dispozici silné důkazy o tom, že Mihailovič *nebyl* německým agentem, prostě je odmítla otisknout a opakovala obvinění ze zraedy jako předtím.

Velice podobné věci se děly za španělské občanské války. Tehdy byli anarchisté, trockisté a další, kteří stáli proti Frankovi, ale zároveň oponovali oficiální politické linii španělské republikánské vlády, obvinění jako zrádci placení fašisty. Různé britské noviny sympatizující s republikány se tohoto obvinění chopily a opakovaly je s vlastní barvitou přehnaností, a zároveň odmítaly otiskovat jakoukoli odpověď na ně, i kdyby šlo o pouhý dopis. Vymlouvali se, že Španělská republika bojuje o život a že diskutovat o jejích vnitřních obtížích příliš otevřeně by